

УДК 658.15:338.2

С.О. Ткаченко, канд. екон. наук, доцент

Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків, Україна

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ

У статті сформульовано визначення категорії «безпека фінансово-господарської діяльності». Запропоновані заходи реалізації дієвої системи захисту суб'єктів господарювання.

Ключові слова: фінансова безпека, загрози, конкуренція, захист діяльності.

В статье сформулировано определение категории «безопасность финансово-хозяйственной деятельности». Предложены меры реализации действенной системы защиты субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: финансовая безопасность, угрозы, конкуренция, защита деятельности.

In the article determination of category is set forth "safety of financially-economic activity". Offer measures of realization of the effective system of defence of management subjects.

Key words: financial safety, threats, competition, defence of activity.

Актуальність теми дослідження. Зростання фінансових потужностей та технічної оснащеності організованих злочинних угруповань, посилення їх міжрегіональних зв'язків та стан криміногенної ситуації в країні і, як наслідок, перерозподіл власності характеризують тенденцію напруги щодо окремих об'єктів – цілісних майнових комплексів, посадових осіб господарюючих суб'єктів, органів управління і контролю, співробітників організацій.

Система безпеки фінансово-господарської діяльності спрямована насамперед на забезпечення власного функціонування, проте, слід наголосити, що у той же час вона є і складовою частиною як на рівні структурних підрозділів суб'єкта, так і на рівні галузі, регіону, держави.

Постановка проблеми. Проведений аналіз вітчизняних наукових досліджень з цієї тематики свідчить, що незважаючи на широкий перелік існуючих в економічній літературі досліджень із питань фінансової безпеки підприємств, серед наукових кіл досі не знайдено одностайності. Це вимагає формування нового комплексу інструментарію фінансової безпеки підприємства, де пріоритетним важелем має виступати не лише певний стан суб'єкта, а і динамічна складова розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо проблематики економічної безпеки суб'єктів господарювання розглядаються в наукових роботах як українських, так і зарубіжних учених, а саме: Л. Абалкіна, О. Барановського, І. В. Геця, Т. Гладченко, О. Гончаренко, А. Горбунова, В. Духова, А. Драга, А. Єпіфанова, М. Єрмошенка, Н. Реверчук, В. Сенчагов, В. Шлемко та інших. Проте ці думки часто неоднозначні, а об'єктивна необхідність розробки основних засад безпеки фінансово-господарської діяльності потребує додаткового вдосконалення.

Постановка завдання. Формування системи важелів та механізмів щодо забезпечення безпеки фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання за умов дотримання критеріїв стабільності і ефективності їх діяльності.

Виклад основного матеріалу. Поняття «безпеки фінансово-господарської діяльності» пройшло чимало переосмислень та визначень, спрямованих на розкриття впливу як зовнішнього середовища, так і з урахуванням факторів управління, однак, незважаючи на широкий перелік існуючих в економічній літературі визначень, одностайності щодо трактування не знайдено.

Разом з тим, більшість науковців, що досліджують тематику безпеки фінансово-господарської діяльності, визначають її як певний стан, нехтуючи факторами росту та розвитку (табл.).

Таблиця

Фінансова безпека суб'єкта господарювання: визначення та зміст

Автор	Визначення та зміст
Ареф'єва О.В.	Стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості й рентабельності бізнесу, якості управління та використання основних та оборотних коштів, структури його капіталу, норми виплат за цінними паперами, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства та перспектив її технологічного і фінансового розвитку [1]
Барановський О.І.	Ступінь захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин або рівень забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення його потреб і виконання існуючих зобов'язань [2]
Васильців Т.Г.	Стан функціонування, за якого підприємство і його продукція є конкурентоспроможними на ринку та одночасно гарантується: найефективніше використання ресурсів, інтелектуального і кадрового потенціалу; стабільність функціонування, стійкість та прогресивність розвитку; можливість протидіяти негативним впливам зовнішнього і внутрішнього середовища його функціонування [3]
Горячева К.С.	Стан, що характеризується, по-перше, збалансованістю та якістю сукупності фінансових інструментів, технологій та послуг, які використовуються підприємством; по-друге, стійкістю до зовнішніх та внутрішніх загроз; по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечити реалізацію його фінансових інтересів, цілей та завдань достатнім обсягом фінансових ресурсів; по-четверте, забезпечувати розвиток всієї фінансової системи [4]
Кім Ю.Г.	Стан, за якого забезпечується ефективна (прибуткова) діяльність підприємства, захист його фінансових інтересів та здатність зберігати свою ліквідність, платоспроможність і фінансові можливості під впливом різного роду небезпек і загроз [5]
Геєць В.М.	Захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов'язань. Її складовою є якість фінансових інструментів і послуг, що захищає наявних і потенційних клієнтів від негативного впливу можливих прорахунків і прямих зловживань на їх фінансовий стан, а також гарантує у разі потреби повернення вкладених коштів [6]
Кузенко Т.Б.	Сан найбільш ефективного використання інформаційних, фінансових показників, ліквідності та платоспроможності, рентабельності капіталу, що знаходиться в межах своїх граничних значень [7]
Маргасова В. Г.	Фінансово-економічний стан суб'єктів підприємництва та держави, при якому забезпечується повноцінне використання всіх видів наявних ресурсів та вирішення поставлених завдань та створюються умови для повноцінного стратегічного розвитку в майбутньому [8]
Папехин Р.С.	Певний стан фінансової стабільності, в якому повинно знаходитися підприємство для реалізації своєї стратегії, характеризується можливістю підприємства протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам [10]
Петрина О.Б.	Стан підприємства, що характеризується його здатністю нормально функціонувати для досягнення своєї мети за наявних зовнішніх умов і їх зміни в певних межах [11]

Саме тому вкрай важливим стає комплексне визначення системи фінансово-господарської безпеки суб'єкта господарювання.

У широкому розумінні, ми можемо визначити категорію «безпеки фінансово-господарської діяльності» як основні напрями, порядок і умови практичного вирішення основних завдань захисту комерційних інтересів, майнових прав, фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання від протиправних дій і недобросовісної конкуренції, де головним завданням та метою є побудова дієвої системи щодо надійного захисту інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз, дестабілізуючих факторів за рахунок реалізації комплексу організаційно-управлінських, технічних, профілактичних та пропагандистських заходів, при яких забезпечується стійка реалізація основних господарських інтересів та цілей статутної діяльності.

Окремо ми можемо наголосити на пріоритетності заходів, спрямованих на реалізацію концептуальних основ побудови дієвої системи захисту суб'єктів господарювання:

- забезпечення прийнятного (науково обґрунтованого) рівня критеріїв захищеності та критеріїв фінансово-господарської безпеки;
- дотримання критерію фінансової обґрунтованості вартості системи безпеки;
- впровадження комплексу упереджувальних заходів;
- створення механізму та умов оперативного реагування на загрози і прояви негативних тенденцій функціонування;
- запобігання посяганням на ресурси структурних підрозділів;
- своєчасного попередження, обмеження та нейтралізації впливу окремих зовнішніх і внутрішніх факторів;
- здатність самостійного функціонування системи безпеки фінансово-господарської діяльності структурних підрозділів суб'єктів господарювання за єдиними методологічними, функціональними й організаційними принципами.

Використання запропонованих нами підходів щодо забезпечення побудови дієвої системи захисту суб'єктів господарювання обумовлено насамперед факторами зовнішнього середовища та ефективним втіленням пріоритетних цілей та завдань стратегічної діяльності.

На нашу думку, концепція безпеки фінансово-господарської діяльності має являти собою основні напрями, порядок й умови практичного вирішення основних завдань захисту комерційних інтересів та майнових прав суб'єкта господарювання від протиправних дій і недобросовісної конкуренції.

Разом з тим головним завданням та метою її формування є побудова дієвої системи надійного захисту інтересів, що є головною складовою успішного її впровадження.

Слід відзначити, що в загальному розумінні система безпеки фінансово-господарської діяльності спрямована на якісну реалізацію захисту інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз, дестабілізуючих факторів і містить комплекс організаційно-управлінських, технічних, профілактичних та пропагандистських заходів, при яких забезпечується стійка реалізація основних господарських інтересів та цілей статутної діяльності.

Так, до основних видів зовнішніх загроз ми можемо віднести протиправну діяльність кримінальних структур, конкурентів, юридичних та фізичних осіб, що займаються промисловим шпигунством, рейдерством або шахрайством, неплатоспроможних контрагентів, раніше звільнених носіїв комерційної інформації, а також правопорушення з боку представників контролюючих, правоохоронних та інших державних органів. У свою чергу внутрішні загрози характеризуються діяльністю чи бездіяльністю окремих посадових осіб підприємства та носіїв комерційної інформації, що суперечить майновим правам та інтересам суб'єкта господарювання, наслідками яких можуть бути нане-

сення фінансової шкоди, виток або втрата інформаційних ресурсів, підрич ділової репутації, виникнення проблем у відносинах з контрагентами, конфліктних ситуацій з представниками кримінального середовища, конкурентами, контролюючими та правоохоронними органами, виробничий травматизм тощо.

Окремо слід наголосити, що, на нашу думку, до основних факторів, які формують ймовірність втрати цінностей (об'єктів прав власності, фінансових, матеріальних, інформаційних, товарних ресурсів) у результаті операційної, фінансової, інвестиційної та інших видів діяльності, є суттєві порушення стратегічних планів та поточних планових розрахунків фінансово-господарської діяльності, а також недотримання критеріїв діяльності.

На наш погляд, до цілей системи безпеки слід віднести реалізацію заходів щодо забезпечення необхідного рівня критеріїв захищеності та заходи щодо підвищення іміджу підприємства, проведення організаторської роботи з пошуку нових контрагентів, забезпечення високої якості торговельної, виробничої та інших видів діяльності.

У свою чергу, завданнями комплексу дій щодо попередження загроз безпеці діяльності є:

- моніторинг, прогнозування, своєчасне виявлення та усунення загроз, причин і умов, що сприяють нанесенню моральної та матеріальної шкоди, порушенню їх функціонування і розвитку;

- віднесення інформації до категорії обмеженого доступу (комерційної та конфіденційної інформації), а також інших інформаційних ресурсів – до різних рівнів вразливості і таких, що підлягають збереженню;

- створення механізму та умов оперативного реагування на загрози і прояви негативних тенденцій;

- ефективне запобігання посяганням на ресурси структурних підрозділів шляхом застосування правових, організаційних та інженерно-технічних заходів для досягнення необхідного рівня безпеки;

- застосування нормативно-правового механізму з метою локалізації (мінімізації) негативного впливу наслідків порушення фінансової безпеки;

- створення уніфікованого інформаційного забезпечення щодо стану загроз фінансово-господарської діяльності підприємства та його структурних підрозділів.

Враховуючи мету та завдання формування концептуальних засад безпеки фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, повного забезпечення умов для сталого розвитку структурних підрозділів система попередження та протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам має спиратись на такі рівні.

Перший рівень – безпека структурних підрозділів. Забезпечується власними силами суб'єктів господарювання, їх службою безпеки, фінансовим та аналітичним відділами та здійснюється на підставі методичних рекомендацій та інформаційних матеріалів підприємства.

Другий рівень – економічна безпека забезпечується головними відділенням служб підприємства.

Третій рівень – зовнішні загрози фінансово-господарської діяльності нейтралізуються шляхом координації спеціальних рішень центральних та регіональних органів державної влади та оперативних наказів і розпоряджень керівних органів підприємства.

Забезпечення організації та практичного впровадження системи попередження загроз слід організовувати за такими складовими:

- організаційно-правове і консультативне забезпечення фінансово-господарської діяльності у розрізі стратегічного дотримання критеріїв безпеки системи господарювання;

- здійснення постійного моніторингу, формування аналітичних довідок, інформаційного забезпечення, аналізу і прогнозування впливу окремих факторів ризику на фінансово-господарську діяльність;

- забезпечення практичної складової щодо своєчасного попередження, обмеження та нейтралізації впливу окремих зовнішніх і внутрішніх факторів на безпеку фінансово-господарської діяльності.

Разом з тим, поряд з впровадженням системи інформаційної і технічної безпеки, безпеки систем комунікації та впровадження в практичну діяльність розробок науково-технічного характеру й організація проведення профілактичної роботи з питань фінансової безпеки, на нашу думку, основну увагу слід приділяти безпеці майна та господарської діяльності (забезпечення режимно-правових заходів щодо недопущення протиправних дій з боку працівників та загроз зовнішнього характеру, спрямованих на порушення режиму роботи, супроводження та реалізації договорів, безпеки ділових зустрічей та переговорів, рекламних, культурно-масових заходів) та безпеці розрахункових операцій та фінансової діяльності в цілому (забезпечення дотримання критеріїв обґрунтованості фінансових операцій, значень дебіторської та кредиторської заборгованості, формування оптимального обсягу фінансових ресурсів, підтримка фінансової стійкості та платоспроможності тощо).

Висновки. Організація і функціонування системи безпеки фінансово-господарської діяльності повинна відповідати таким критеріям:

1. Забезпечення усіма доступними законними засобами, методами і заходами безпеки фінансово-господарської діяльності структурних підрозділів підприємства, членів товариств (у т. ч. засновників, акціонерів, інвесторів концерну), майна, інформаційних ресурсів тощо від можливих загроз.

2. Постійне здійснення комплексу заходів щодо забезпечення дії системи фінансової безпеки, впровадження функціонування комплексу упереджувальних заходів.

3. Забезпечення фінансової безпеки та захисту інформації структурних підрозділів підприємства, із застосуванням всіх законних (дозволених) форм і методів попередження, виявлення та припинення правопорушень.

4. Забезпечення дотримання науково обґрунтованих критеріїв рівня фінансової безпеки, відповідності встановленим вимогам і нормам під час проведення спеціальних заходів та засобів захисту, залучення новітніх технологій протидії промислому шпигунству, досягнень вітчизняного та зарубіжного досвіду.

5. Забезпечення дотримання критерію фінансової обґрунтованості вартості системи безпеки.

6. Здатність самостійного функціонування системи фінансової безпеки структурних підрозділів підприємства за єдиними методологічними, функціональними й організаційними принципами.

Список використаних джерел

1. Ареф'єва О. В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1(91). – С. 98-103.

2. Барановський О. І. Фінансова безпека / О. І. Барановський; Ін-т екон. прогнозування. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.

3. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізм зміцнення: монографія / Т. Г. Васильців. – Львів: Арал, 2008. – 386 с.

4. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / К. С. Горячева. – К.: НАУ, 2006. – 17 с.

5. Кім Ю. Г. Управління системою фінансової безпеки підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 21.04.02 / Ю. Г. Кім; Вищ. навч. закл. "Ун-т економіки та права "КРОК". – К., 2009. – 21 с.

6. Концепція економічної безпеки України / Ін-т екон. прогнозування; кер. проекту В. М. Геєць. – К.: Логос, 1999. – 56 с.
7. Кузенко Т. Б. Управление финансовой безопасностью на предприятии / Т. Б. Кузенко // БИЗНЕС-ИНФОРМ. – 2007. – № 12 (1). – С. 27-29.
8. Маргасова В. Г. Теоретичні засади визначення сутності поняття «фінансова безпека» / В. Г. Маргасова, А. В. Роговий // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2010. – № 3 (7). – С. 121-125.
9. Марченко О. М. Концептуальні засади управління фінансовою безпекою підприємства / О. М. Марченко // Вісник Львівського університету. Сер.: Економічна. – 2003. – Вип. 32. – С. 104-110.
10. Папехин Р. С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятия: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.10 / Р. С. Папехин. – Волгоград, 2007. – 176 с.
11. Петрина О. Б. Передумови формування та зміст економічної безпеки підприємства / О. Б. Петрина // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.3. – С. 206-216.
12. Петрина О. Б. Теоретичні аспекти поняття "фінансова безпека підприємства" та його складових елементів / О. Б. Петрина // Науковий вісник ЛНУВМБТ ім. С. З. Гжицького. – 2010. – Т. 12, № 3 (45), ч. 5. – С. 214-223.
13. Пластун О. Л. Розвиток системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва: автореф. дис. ... канд. экон. наук: 08.00.08 / О. Л. Пластун; Держ. вищ. навч. закл. "Укр. акад. банк. справи Нац. банку України". – Суми, 2007. – 20 с.
14. Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства / О. І. Судакова // Економічний простір. – 2008. – № 9. – С. 140-148.
15. Eddy, Wymeersch. Corporate governance and financial stability / Eddy Wymeersch // IMF Working Paper Series. – 2008. – WW/08/11. – P. 1-13.